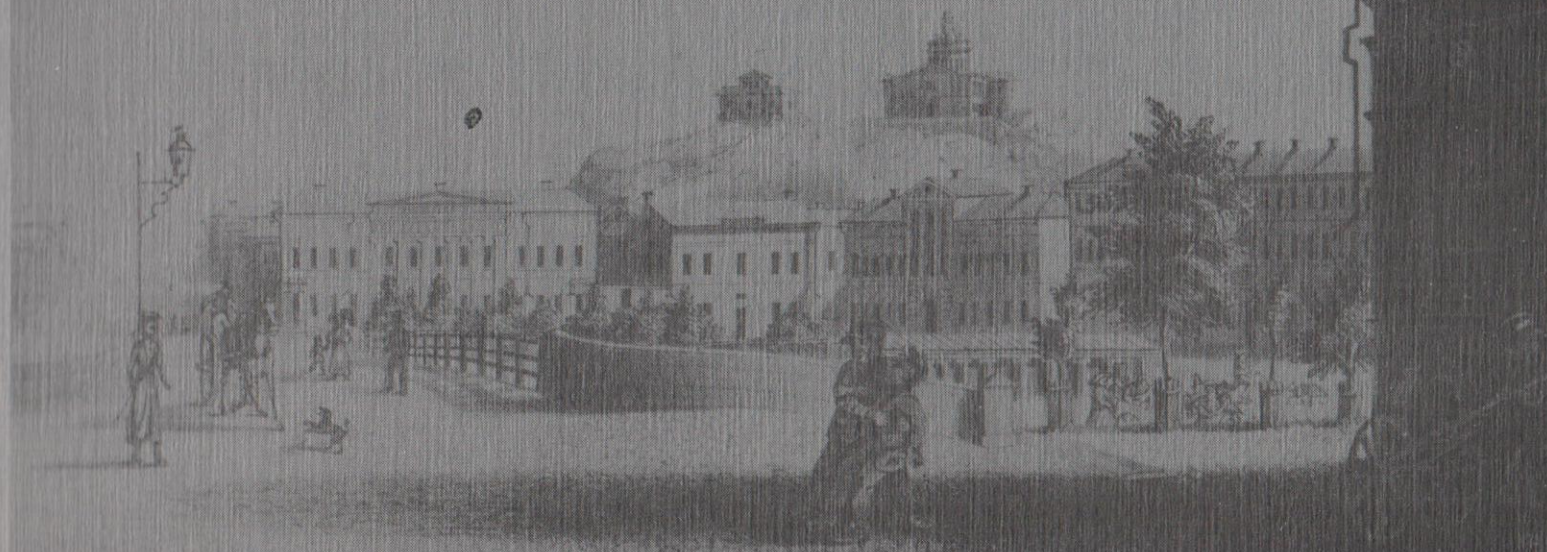

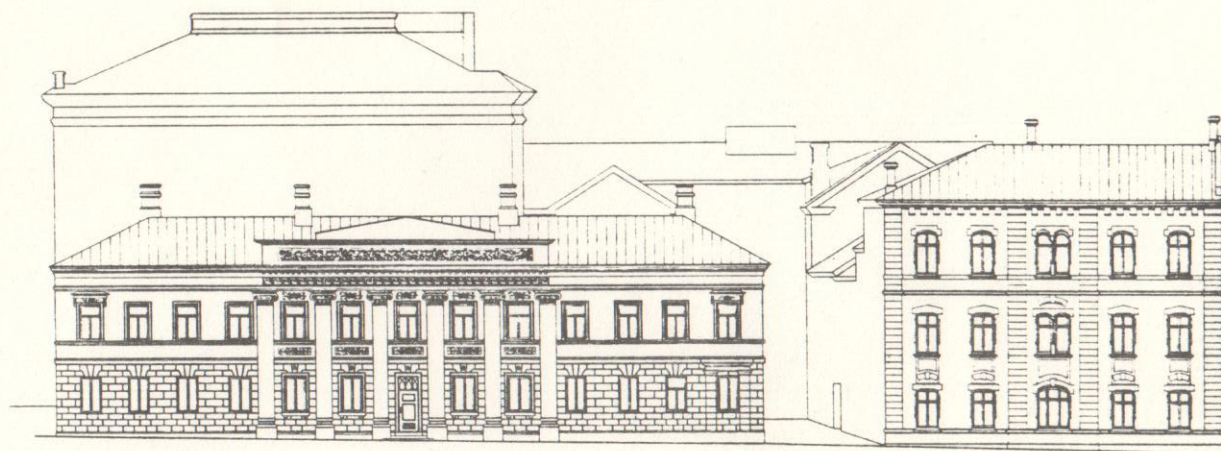
VANHA SUURTORI

YLEISSUUNNITELMA

TURKU 30.9.1983

SUURTORITOIMIKUNTA • Arkkitehtitoimisto B.CASAGRANDE & CO • CONTEAM OY

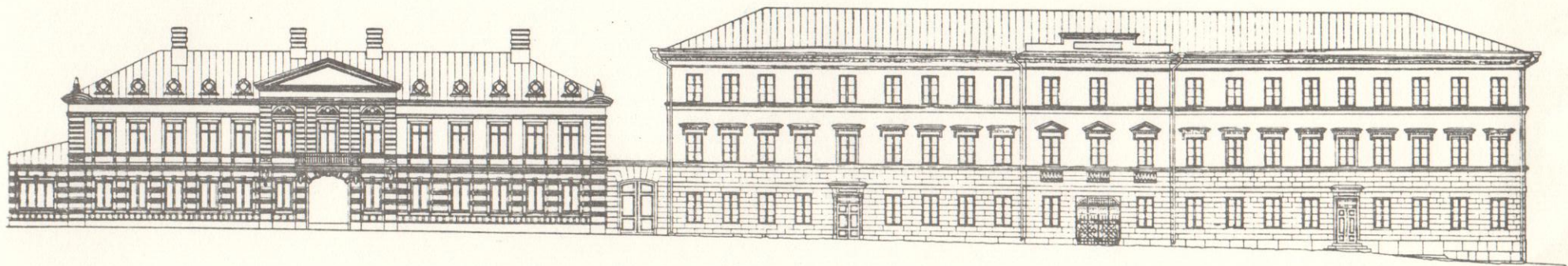

JULKISIVUT VANHALLE SUURTORILLE

VANHA SUURTORI

YLEISSUUNNITELMA

TURKU 30.9.1983

SUURTORITOIMIKUNTA

Arkkitehtitoimisto B.CASAGRANDE & CO

CONTEAM OY

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu
1. JOHDANTO	4
2. TYÖRYHMÄ	5
3. VANHAN SUURTORIN ALUEEN PERUSTIEDOT	6
3.1 Alueen historia	7
3.2 Rakennusten historia, kuvaus ja käyttö	11
3.3 Alueen kaavallinen tilanne ja suojeluarvot	39
3.4 Rakenteellinen perusselvitys, liikenne ja kunnallistekniikka	41
4. VANHAN SUURTORIN ALUEEN SUUNNITELMA	50
4.1 Tavoitteet ja toimintaperiaatteet	51
4.2 Ehdotus alueen hallintomalliksi	52
4.3 Ehdotus alueelle sijoitettaviksi toiminnoiksi	53
4.4 Ehdotus ulkotilojen järjestelyiksi	55
5. SUUNNITELMAN TALOKOHTAINEN TARKASTELU	56
5.1 Toimintojen sijoittaminen rakennuksiin	57
5.2 Rakenteelliset korjausehdotukset	83
6. TOTEUTTAMINEN	86
6.1 Toimenpide-ehdotukset	86
6.2 Aikataulu	89
6.3 Kustannusarvio	92
7. LIITTEET	
8. LÄHDELUETTELO	

1. JOHDANTO

Tämän esisuunnitelman tarkoituksena on selvittää ne periaatteet joiden mukaan Turun vanhan keskustan (ns. Vanhan Suurtorin alueen) rakennusten käyttöä tulisi kehittää ja kuntoa kohentaa sen jälkeen kun ne vapautuvat v. 1984 (1985) lähtien nykyisestä käytöstään.

Tehtävää hoitamaan asetti kaupunginhallitus 27.12.1979 ns. "Suurtori-toimikunnan".

Suurtoritoimikunnan työ on edennyt kahdessa vaiheessa tämän raportin loppuun saattamiseen.

Ensimmäisessä vaiheessa toimikunta kuuli lukuisaa asiantuntijajoukkoa sekä tutustui vastaaviin tehtyihin selvityksiin, esim. Helsingin kaupungin teettämään vanhan Helsingin elävöittämissuunnitelmaan. Ensimmäisessä vaiheessa kuultuaan asiantuntijat toimikunta hahmotteli Suurtorin alueen kehittämisen suuntaviivat.

Toimikunta totesi, että Turun 50- ja 60-luvuilla tapahtuneen kaupunkikuvan muuttumisen vastapainoksi on Turussa vanha keskusta säilytettävä mahdollisimman muuttumattomana. Koska Vanha Suurtori ja sen lähiympäristö muodostaa ainoan merkittävän aluekokonaisuuden, joka on säilynyt viimeiset lähes 100 vuotta kaupunkikuvassa muuttumattomana ja joka sisältää huomattavan määrän erilaisia ajallisia kerrostumia aina keskiajalta asti, muodostaa se tärkeimmän kaupunkikuvallisen identiteettitekijän turkulaisille.

Tämän vuoksi alueen merkitystä Turun kaupungin miljöötetekijänä tulee voimistaa. Nykyinen varsin eloton ja harvojen kaupunkilaisten käytössä oleva alue on saatava kaikkien kaupunkilaisten käyttöön.

Toimikunta päätti laatia alueen esisuunnitelman (ks. myös kohta 4.1) seuraavien periaatteiden pohjalta:

- alueen rakennukset on säilytettävä
- aluetta on aktivoitava
- alueen toimintojen tulee tavoittaa mahdollisimman monipuolisesti eri kansalaispiirit
- alue tulee kytkeä tehokkaasti muuhun kaupunkirakenteeseen

Toisessa vaiheessa toimikunta käynnisti em. periaatteiden mukaisesti yksityiskohtaisemman suunnittelun, jonka työn lopputulos on tämä esisuunnitelma. Suunnittelutyötä hoitamaan valitsi kiinteistö- ja rakennustoimen lautakunta Arkkitehtitoimisto B. Casagrande & Co Ky:n. Samalla valittiin perustusten vahvistussuunnitelmien laatijaksi Insinööritoimisto Conteam Oy.

Suunnittelutyötä on tehty siten, että kaupunkilaisilla on suunnittelun edetessä ollut mahdollisuus seurata työn edistymistä ja vaikuttaa sen kulkuun. Suunnittelutyönsä julkistamiseksi ja yleisen keskustelun avaamiseksi Vanhan Suurtorin tulevasta käytöstä työryhmä järjesti yleisölle näyttelyn "VANHA SUURTORI ELOON" ajalla 19.9-3.10.1982 katedraalikoulun holvikellaritiloissa. Näyttely avattiin "Turun päivänä" ja se sai lehdissä runsaasti palstatilaa. Näyttelyssä vieraili noin 1500 kävijää ja kirjallisia aloitteita saatiin aloite-laatikkoon 64 kpl. Keskustelutilaisuuteen osallistui noin 60 henkeä.

Ennen lopullista esisuunnitelmaluonnoksen hyväksymistään on toimikunta informoinut ja kuullut myös kaikkia valtuustoryhmiä. Tavoitteena on ollut laatia Turun kaupungin historiallisella keskustalle suunnitelma, joka voitaisiin hyväksyä mahdollisimman yksimielisesti.

2. TYÖRYHMÄ

Kaupunginhallitus nimitti Vanhan Suurtorin alueen käytön kokonais suunnittelua valmistelevan toimikunnan 27.12.1979 ja uudeleen 03.02.1981 sekä myönsi 14.02.1983 jatkoajan 30.06.1983 saakka, sekä 19.07.1983 edelleen 30.09.1983 saakka.

Puheenjohtaja

Löyttyniemi, Heikki, toimitusjohtaja, 27.12.1979-3.2.1981

Ansas, Hannu, toiminnanjohtaja, 3.2.1981-

Sihteeri

Aho, Pekka, rakennusarkkitehti

Muut jäsenet

Laakso, Veikko, fil.lis.

Laurén, Renee, konttoripäällikkö

Lehto, Terho, tarkastaja

Narjus, Raimo, arkkitehti

†Palaja, Uuti, apul.kaupunginjohtaja

Salminen Reijo, rakennusmestari

Salonen, Matti, maalari

Wäänänen, Pertti, oik.kand.

Lumio, Heikki, isännöitsijä, 10.8.1982 alkaen

Konsultti

Arkkitehtitoimisto B.Casagrande & Co Ky

Casagrande, Benito, arkkitehti

Mäki, Marja, arkkitehti

Rakennusten historiallinen selvitys

Cardberg, C.J., fil.tri, museoviraston ylijohtaja

Erikoissuunnittelija

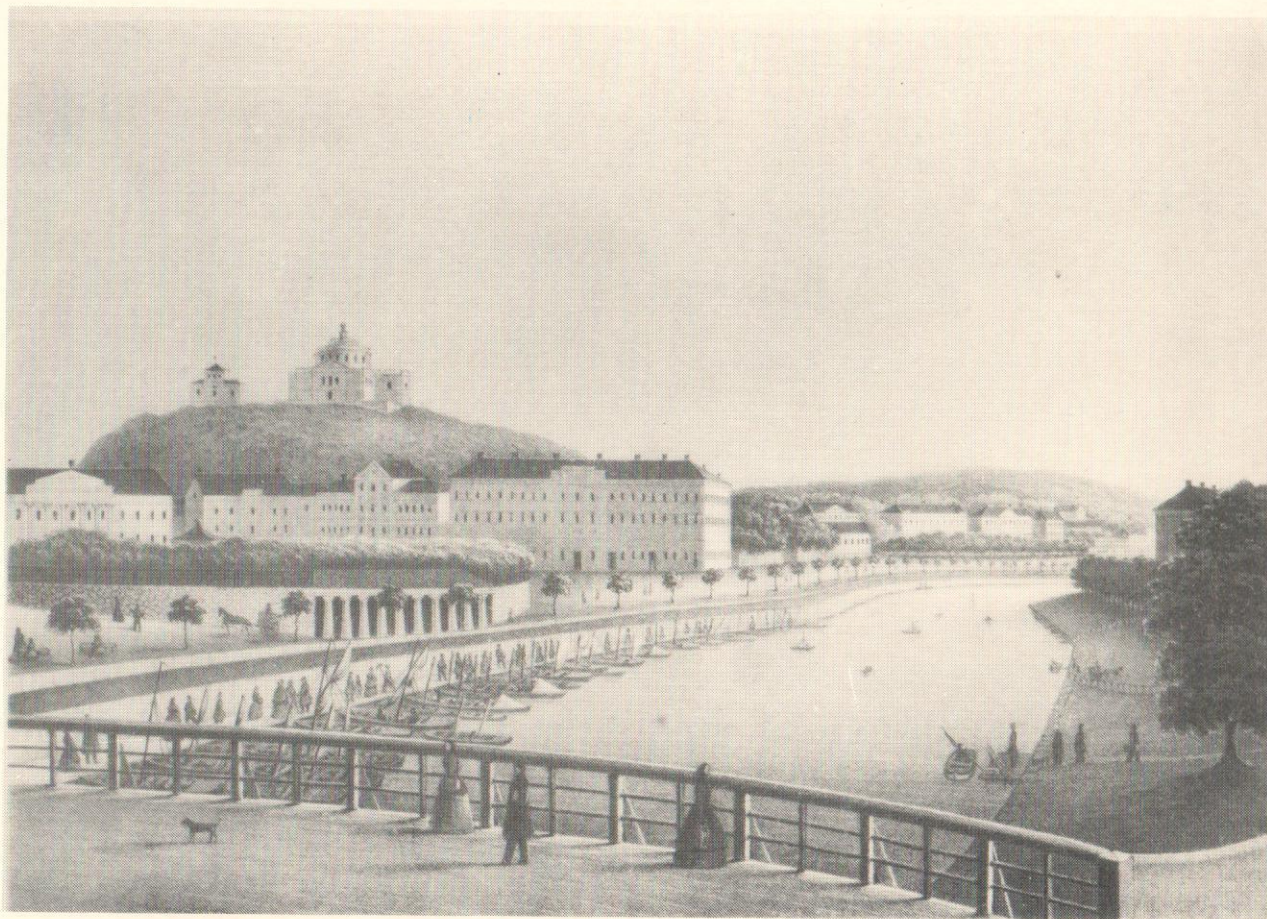
Insinööritoimisto Conteam Oy

Honkaranta, Reijo, ins.

Suurtoritoimikunta on kokoontunut 34 kertaa tämän raportin valmistumiseen mennessä. Asiantuntijoina kokouksissa ovat olleet kuultavina museoviraston ylijohtaja C. J. Cardberg, museonjohtaja Knut Drake, kaupungin keskushallinnon edustajana kansliapäällikkö Paavo Mäkinen, kaupunginarkkitehti Pentti Tala, I apulaisasemakaava-arkkitehti Risto Tilus, asemakaavainsinööri Pentti Kauniskangas, arkkitehti Benito Casagrande.

Suurtoritoimikunta on saanut toimintansa aikana vastaanottaa runsaasti lähetteitä ja aloitteita, jotka koskevat Vanhan Suurtorin rakennusten tulevaa käyttöä ja eri yhteisöjen mahdollisuutta saada toimitiloja alueen rakennuksista.

3. VANHAN SUURTORIN ALUEEN PERUSTIEDOT

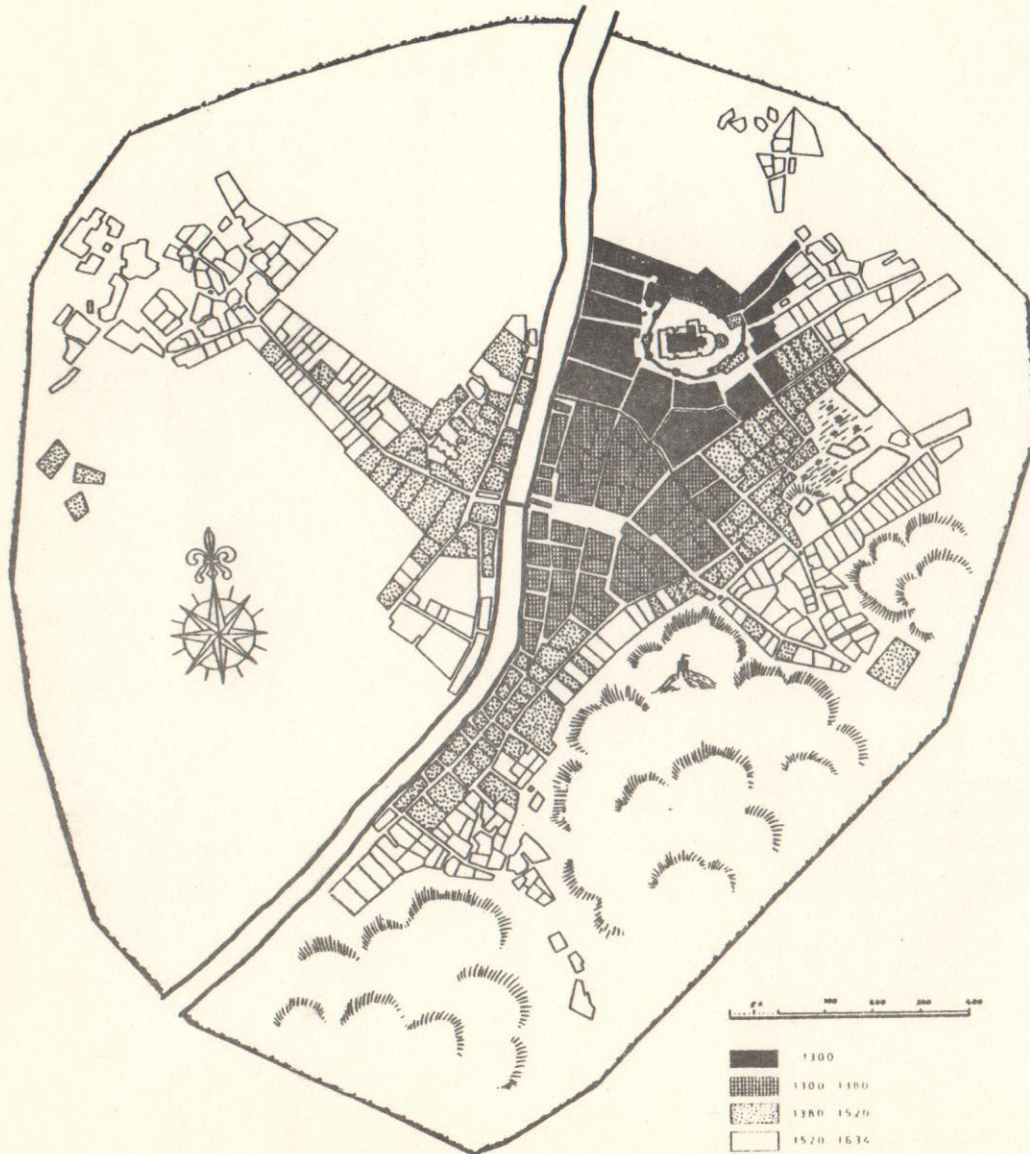

3.1 Alueen historia

"TURKU = TORI"

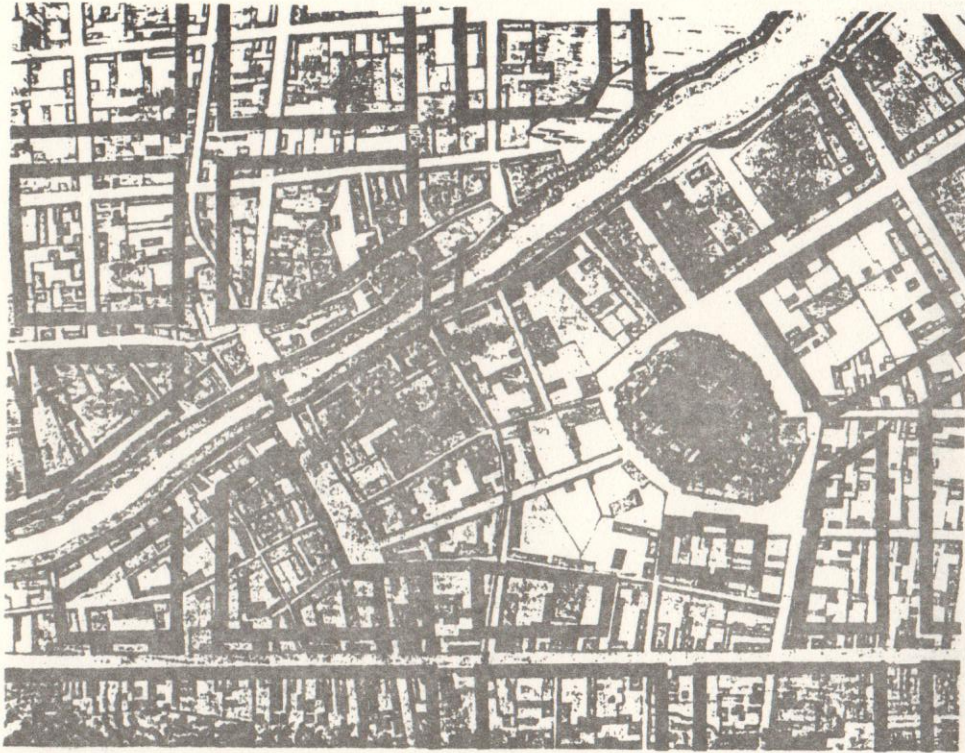
Suomen vanhimman kaupungin, Turun, paikalla oli asutusta ainakin 1200-luvulla, mutta monisatavuotiset perinteet alkavat oikeastaan jo Aurajoen rantojen rautakautisilta kauppapaikoilta. Kaupunki syntyi paikalle, missä eri suunnilta tulevat tiet yhtyivät ja missä kauppiaitten varhaisimmat aitat lienevät olleet. Myös piispanistuimen siirtäminen Nousiaisista Koroisiin loi edellytykset kaupungin syntymiselle lähelle joen suuta. Keskiajan Suomessa Turku oli huomattava paikka, maan hengellinen ja maallisen elämän keskus, kaupunki, jonka merkitys ulottui kauas erämaihin ja laajalti maan rajojen yli. Turussa oli tuomiokirkko, luostari, koulu sekä linna, mutta ennenkaikkea Turku oli markkinapaikka, jonne väki kerääntyi laajalta alueelta vähintään kahdesti vuodessa. Vanhan Suurtorin seutu oli kaupungin todellista keskustaa, kauppiaitten ja käsityöläisten aluetta. Torin yläpäässä oli raatihuone, alapäässä lossi, sittemmin silta. Rannassa olevissa rakennuksissa oli kaupungin tiloja mm. tulli ja vaakahuone. Tuomiokirkon ympäristö oli kirkonmiesten seutua.

1600-luvulla kaupunki paloi seitsemän kertaa, mutta oli siitä huolimatta 1600-luvun puolivälissä, Pietari Brahen aikoina, kukoistava 7000 asukkaan kaupunki. 1700-luvun vaihtuessa koeteltivat katovuodet, Pohjan sota, rutot ja tulipalot, kunnes vuosisadan puolivälissä olot rauhoittuivat. "Turun rauhan" solmimisen myötä. Suomen sodan jälkeen alkaneen suotuisan kehityksen 1800-luvulla katkaisi ensin 1812 pääkaupunkiaseman ja myöhemmin myös akatemian menettäminen Helsingille. Järkyttäv in isku kaupunkilaisille oli kuitenkin v.1827 tulipalo kohtalokkaine seurauksineen.

TURKU, asutuksen historiaa

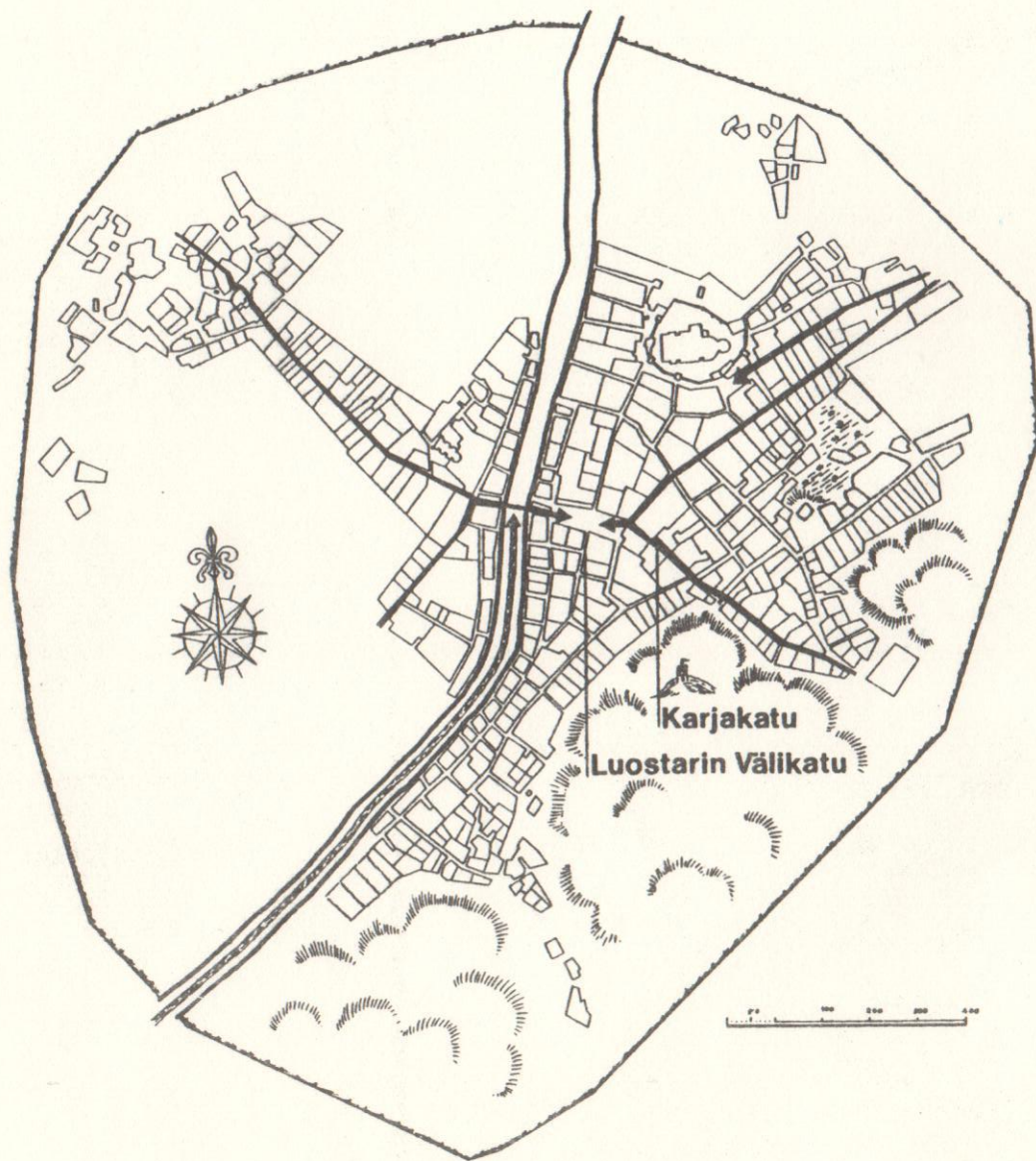
Engelin asemakaavan kortteleita Vanhan Suurtorin tienoilla, sijoitettuna venäläisten tekemään v. 1742 - 43 Turun karttaan.

"Engelin Turku"

Palon jälkeen oli, kuten silloinen kenraalikuvernööri senaatille lähettämässään kirjeessä ilmaisi "tilaisuus luoda uudelleen koko kaupunki". Tämä myös tehtiinkin melko kirjaimellisesti, kun arkkitehti C.L.Engel, Helsingin keskustan luoja sai tehtäväkseen laatia Turun kaupungille uuden asemakaavan. Tässä kaavassa on keskiaikaisen kaupungin ylle levitetty uusklassisia kaupunkisuunnitteluhanteita noudattava suorakulmainen ruudukko. Voi vain kuvitella, miten ristiriitaisia tunteita tuo suunnitelma, sittemmin kehitykseen erittäin hyvin sopeutunut ruutukaava silloisissa turkulaisissa herätti ja miten vaikeita korvaus- ja omistusoikeuskysymyksiä se aiheutti.

Vanha Suurtori ei enää ollut kaupungin elämää sykkivä keskusta. Suurtorin ja Tuomiokirkon välisten kortteleiden rauniot täytettiin hiekalla ja muodostettiin Brahen ja Portanin puistot. Tuomiokirkkoa ympäröivää laajaa aukiomuodostelmaa reunustamaan suunniteltiin kaksikerroksisia empiretyylin rakennuksia palossa osittain säästyneen vanhan akatemiantalon molemmin puolin.

Jotain Vanhasta Suurtorista oli sentään jäljellä: sen eteläreunan rakennusrauniot. Näille keskiaikaisille muureille rakennettiin 1830-luvulla ne rakennukset, jotka tosin monia myöhempiä muutoksia kokeneina-ovat se kaupunkikuvallinen näky, jonka tänään Vanhalla Suurtorilla kohtaamme. Näihin Suurtorin rakennuksiin ympäristöineen sisältyy siis historiallista arvoa enemmän kuin poliisilaitoksella tai sosiaalivirastossa asioidessaan saattaa aavistaa.

KARJAKATU

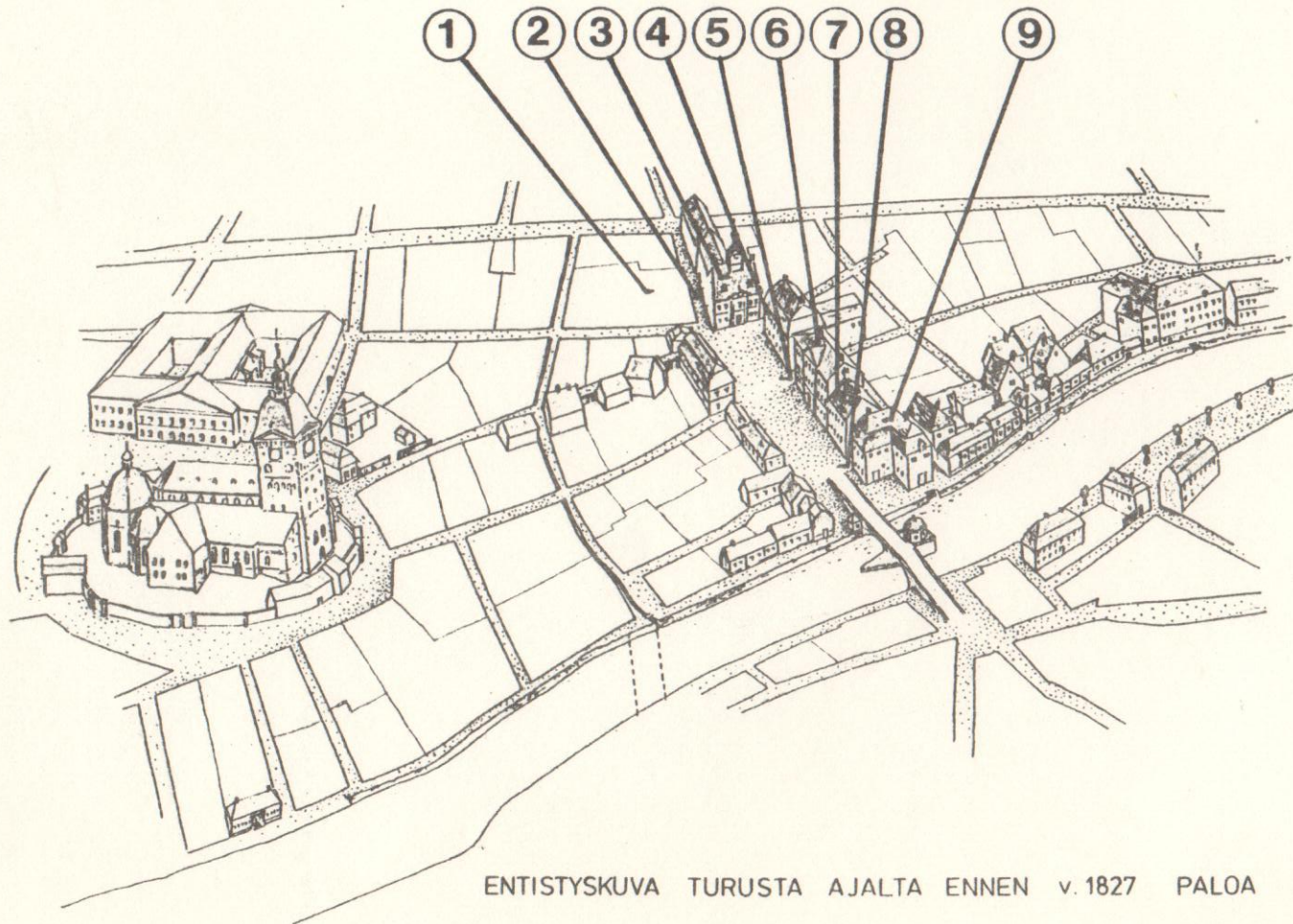
Kapea porttikuja, joka on ns. Hjeltin talon ja vanhan raatihuoneen välissä, on ns. Karjakatu eli Uudenmaankatu, joka on sijainnut tällä paikalla ainakin 1320-luvulta lähtien. Vuoteen 1827 tämä oli kaupunkiin johtava päätie idästä. Kaikkine, jotka Suomen mannermaan kautta matkustivat Pietarista, Viipurista ja Helsingistä länteenpäin, Ahvenanmaan yli Ruotsiin, tulivat Turun keskustaan pitkin tätä kapeata kujaa. Tätä katua pitkin saapui mm keisari Aleksanteri I kaupungin torille vuonna 1809. Katu päättyi siis kaupungin torille, joka oli pitkä ja kapea, suorakaiteenmuotoinen. Torin alapäässä sijaitsi kaupungin ainoa silta. Vuonna 1414 rakennettiin silta, joka mahdollisesti oli ensimmäinen tällä paikalla.

Nimi Karjakatu tuli siitä, että kaupungin asukkaat pitkin tätä katua ajoivat karjansa Uudenmaan tullin ulkopuolella sijaitseville laitumille. Nykyisen pihan rakennukset ovat osittain olleet vanhan Karjakadun varrella. Vanhan raatihuoneen puolella on rakennus, jonka seinässä olevat ankkuriraudat muodostavat vuosiluvun 1737.

LUOSTARIN VÄLIKATU

"Luostarin Välikatu" on ilmeisesti peräisin 1320-luvulta, jolloin Kroopin eteläpuolella oleva kaupunginosa kaavoitettiin. Katu johti luostarista tuomiokirkkoon, mutta sen nimi Suurtorin pohjoispuolella oli "Lilla Kyrkogatan". Turun palon jälkeen katu jäi takapihaksi Brinkkalan talon ja Ruotsalaisen klassillisen lyseon väliin.

3.2 Rakennusten historia, kuvaus ja käyttö

1. Hjeltin talo
2. Karjakatu
3. Raatihuone
4. Brinkkalan talo
5. Luostarin Välikatu
6. Turun hovioikeus
7. Ns Bremerin talo
8. Luostarin Jokikatu
9. Ns Kaupupungintalo

ENTISTYSKUVA TURUSTA AJALTA ENNEN v. 1827 PALOA

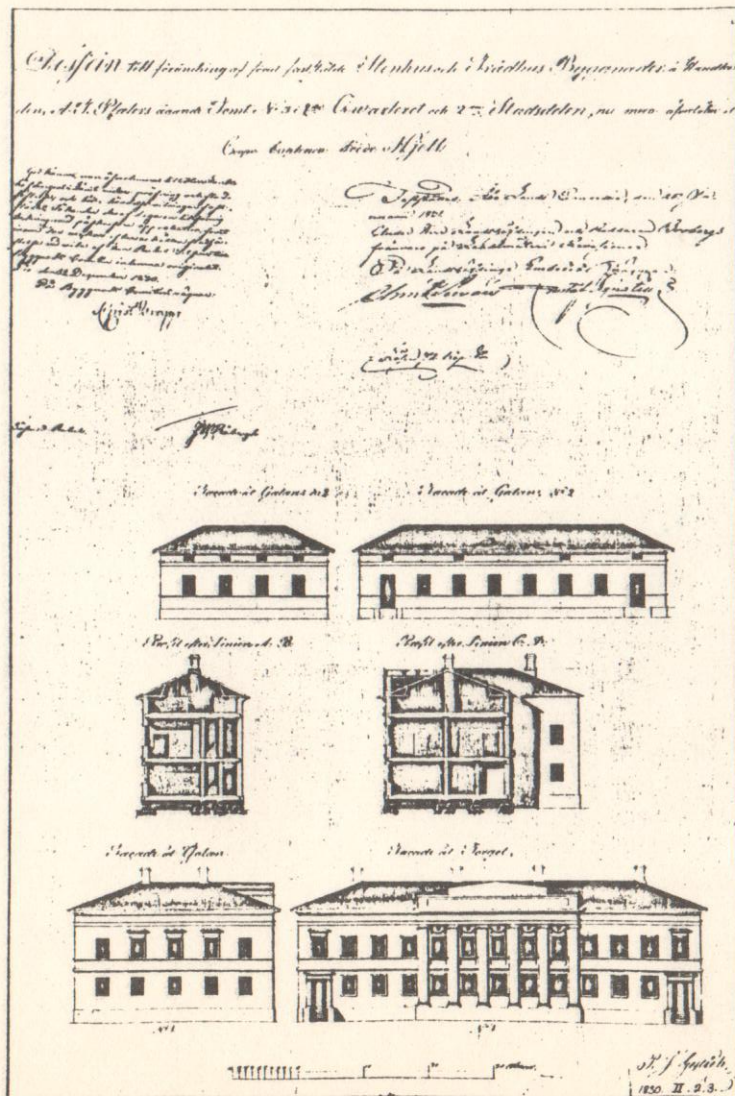
3.2 Rakennusten historia

HJELTIN TALO

3.2 Rakennusten historia

HJELTIN TALO

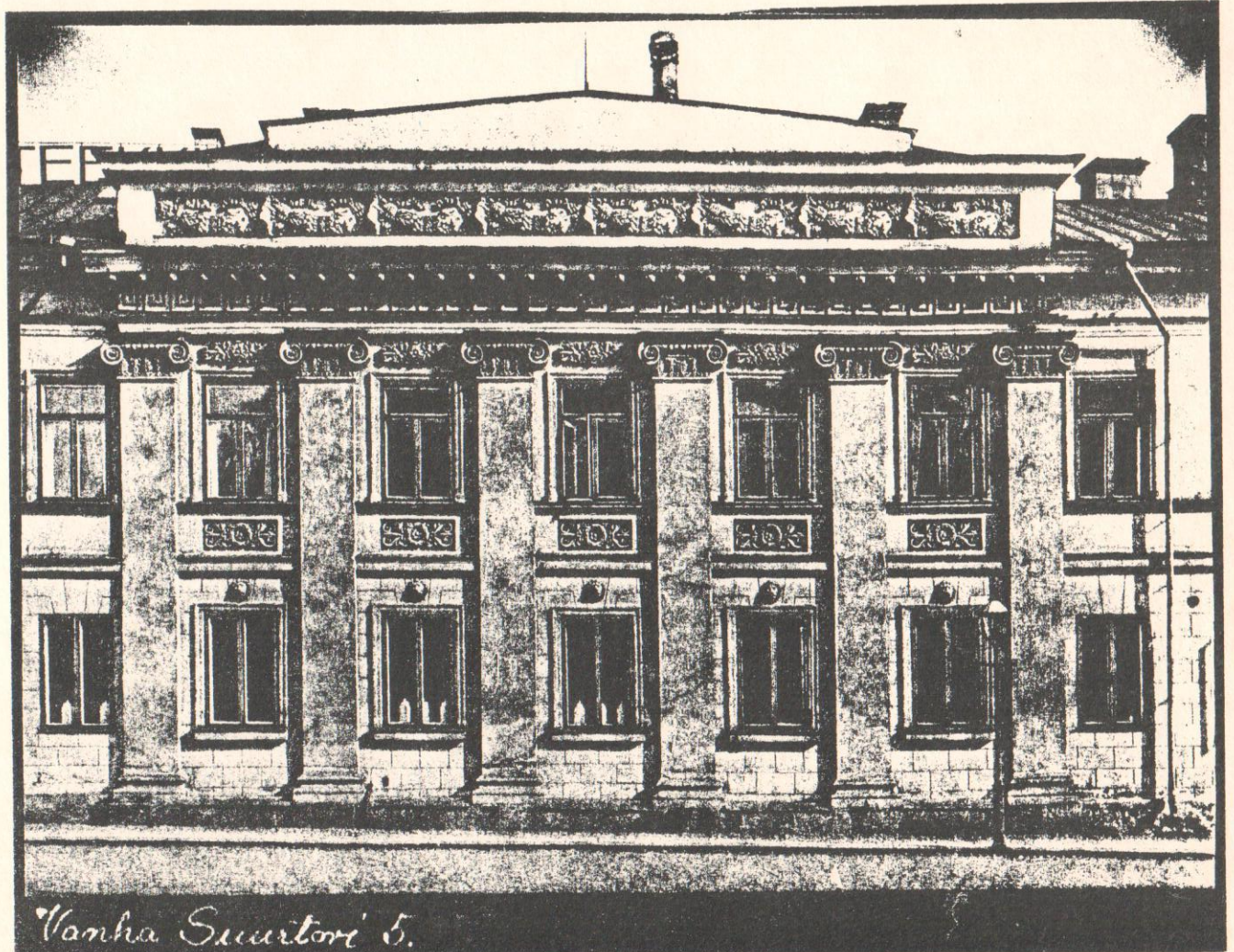
Rakennuksen muurit olivat olemassa jo ennen Turun paloa, sillä jo 1700-luvulla oli Karjakadun ja Raatihuoneenkadun kulmassa kaksikerroksinen kivitalo. Talon silloinen omistaja oli Bremerin perhe. Kauppias Jacob Bremer, joka Västeråsista muutti Turkuun, osti talon vuonna 1745. Jo silloin oli paikalla kivirakennus, mikä ilmenee venäläisten vuosina 1742-43 tekemästä Turun kartasta. Vuosisadan vaihteessa talon omisti Jacob Bremerin poika Carl Fredrik, jonka tytär, kuuluisa kirjailija Fredrika Bremer, syntyi talossa vuonna 1801.

Nykyinen P.J.Gylichin piirtämä asu, ikkunakarmeja ja -puitteita lukuunottamatta, on ilmeisesti peräisin venäläisestä mallikirjasta "Sobranie Fasadov", jonka Gylich omisti. Luonteeltaan rakennus nimittäin on "pietarilainen". Keskiosan friisissä seitsemän pientä poikaa kantaa pitkää köynnöstä. Suvussa säilyneen perimätiedon mukaan aihe johtuu siitä, että merikapteeni Hjeltillä oli seitsemän poikaa. Yhdestä tuli apteekkari, ja hän piti pitkään ns. Hjeltin apteekkia, joka sijaitsi Linnankadun ja Kristiinankadun kulmassa ja joka purettiin 1960-luvun alussa.

Vanha Suurtori 5, nykyään rikospoliisin käytössä. Rakennettu nykyiseen muotoonsa vuonna 1831 kaupunginarkkitehti P.J.Gylichin laatimien piirustusten mukaan. Talon omisti silloin merikapteeni F. W. Hjelt.

3.2 Rakennusten historia

HJELTIN TALO

Hjeltnin talo eli Vanha Suurtori 5 valokuvattuna 1900-luvun alussa.
Nykyään keskellä olevaa päiöveä ei ole vielä tehty. - Muscovirasto

HJELTIN TALO 1982

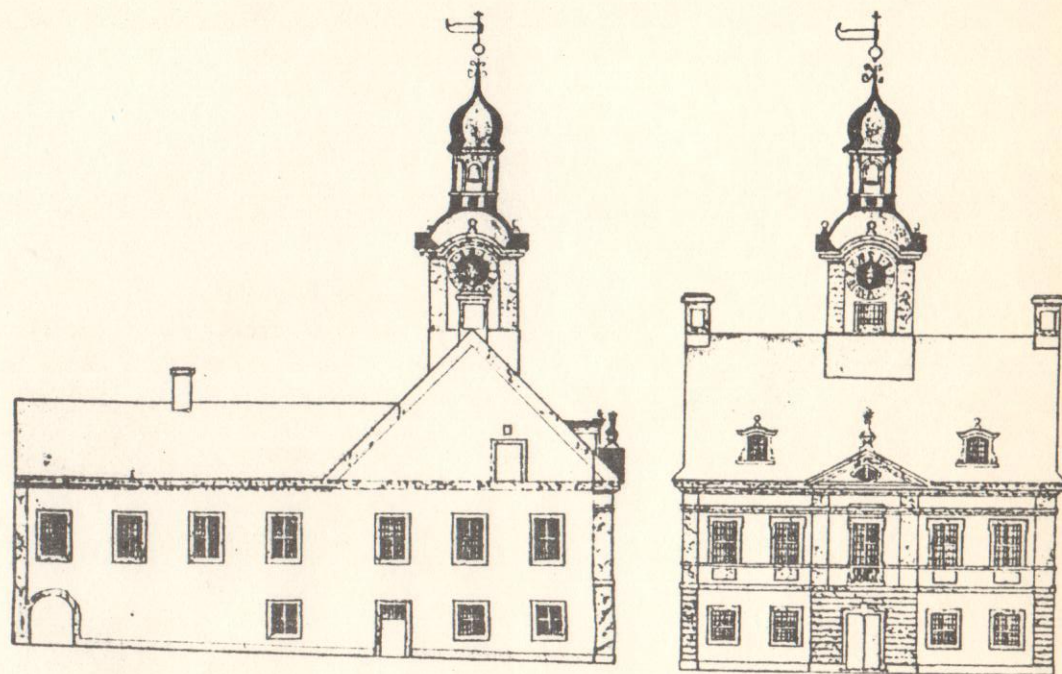
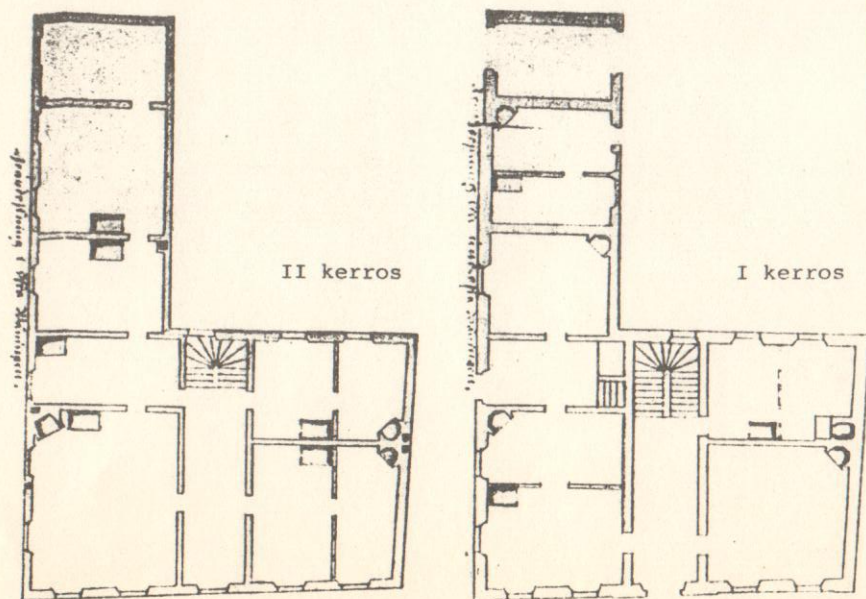
3.2 Rakennusten historia VANHA RAATIHUONE

3.2 Rakennusten historia VANHA RAATIHUONE

Ensimmäinen raatihuone rakennettiin ilmeisesti tälle paikalle 1320-luvulla, jolloin Kroopin eteläpuolella oleva kaupunginosa kaavoitettiin hansalaisen torimallin mukaan. Tämän päivän rakennukseen sisältyy vuosina 1734-35 rakennettu kaksikerroksinen kivinen raatihuone, jonka piirsi Turun ensimmäinen kaupunginarkkitehti, Samuel Berner. Bernerin omakätinen väritetty piirustus on Ruotsin sota-arkistossa. Tukholmassa tehtyä hiekkakivi-portaalia, jossa vuosiluku 1735, säilytetään Turun maakuntamuseossa. Karjakadun varrella oleva siipi rakennettiin vuonna 1737. Tiilestä muuratun ja holvatun kellarikerroksen ikä ja historia on edelleen selvittämättä. Osa on mahdollisesti peräisin jostakin vanhemmasta raatihuoneesta. Toisaalta tiedetään, että kellaria laajennettiin vuonna 1744.

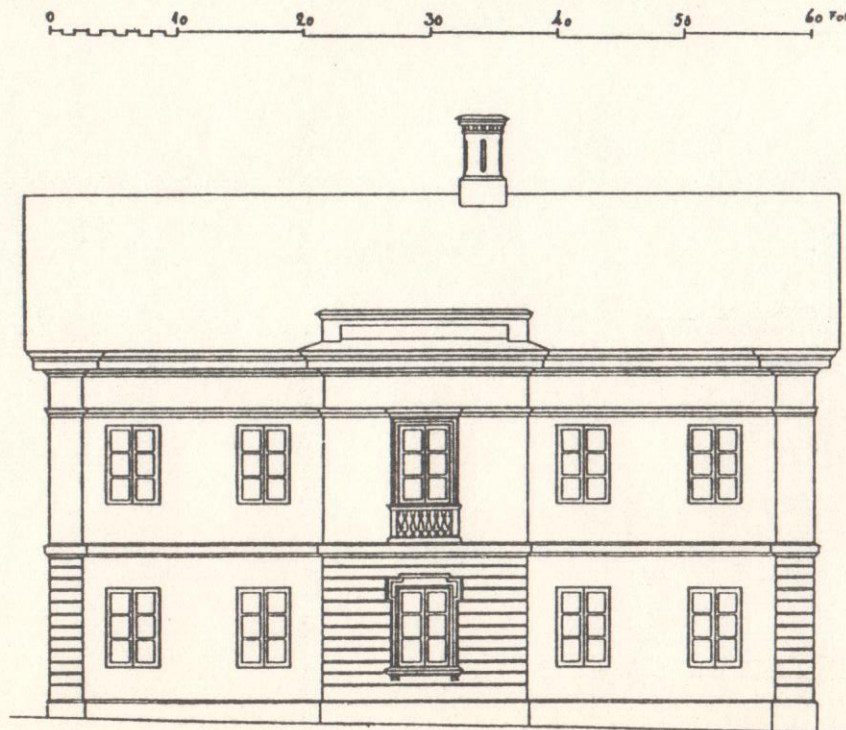
Turun vuosina 1734-35 rakennettu raatihuone. Kaupunginarkkitehti Samuel Bernerin vuonna 1740 tekemää väritettyä muutospiirustusta säilytetään Ruotsin sota-arkistossa, Tukholmassa.

Turun raatihuone, yläkerroksen pohjapiirros, piirtänyt Samuel Berner. Kulmassa olevassa salissa solmittiin Turun rauha v. 1743. Ruotsin sota-arkisto, Tukholma.

Turun raatihuone, alakerroksen pohjapiirros. Piirtänyt Samuel Berner, Ruotsin sota-arkisto, Tukholma.

3.2 Rakennusten historia

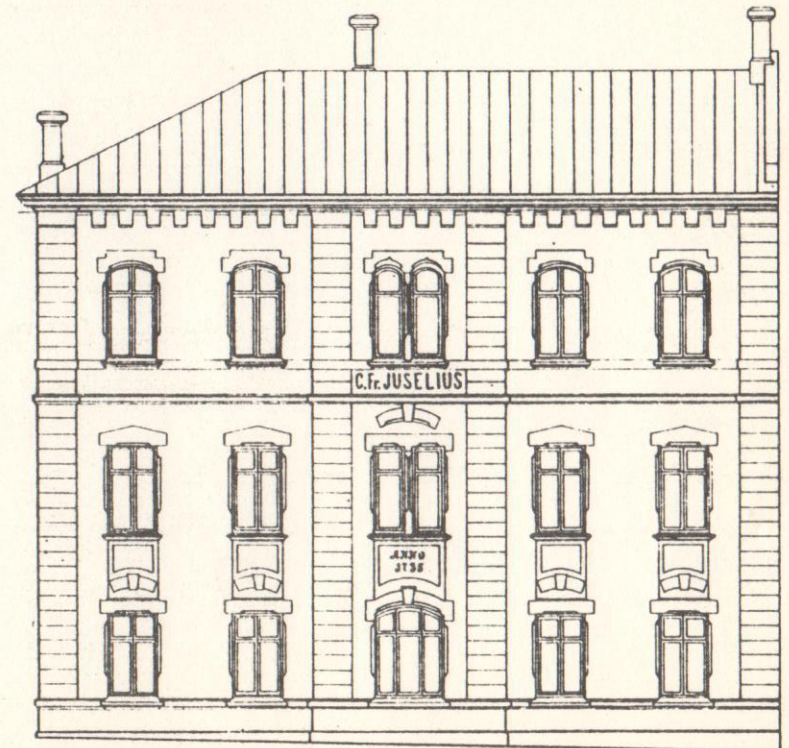
Turun palon jälkeen rakennusta kunnostettiin ja vanhasta raatihuoneesta tuli yksityistalo. Kaksikerroksinen talo katettiin loivalla satulakattolla ilman tornia.

Turun vanha raatihuone vuonna 1888 kaupungin maistraatin arkistossa säilyneen muutospiirustuksen mukaan (A. Kajanus).

VANHA RAATIHUONE

Vuonna 1876 tehtailija Carl Fr. Juselius sijoitti paitatehtaansa rakennukseen. Kolmas kerros rakennettiin vuonna 1899. Tehdas toimi rakennuksessa vuoteen 1925. Tämän jälkeen rakennus toimi varastona. 1940-luvun lopulla rakennus tuli poliisilaitoksen käyttöön.

VANHA
RAATIHUONE
1913

3.2 Rakennusten historia

Vanhan raatihuoneen kohtalo on puhuttanut turkulaisia useamman kerran sen jälkeen, kun kaupunki vuonna 1932 osti tontin rakennuksineen.

Kaupungin omistuksessa on entistä paitatehdasta korjattu uusien käyttötarpeiden mukaan. Kaksi alinta kerrosta, jotka alkuun olivat pari vuosikymmentä panttilainaamon varastona, muutettiin 1950- ja 1960-luvuilla toimistohuoneiksi rikospoliisia varten. III kerroksen tehdassali on toiminut poliisien voimistelusalina.

1950-luvun alussa Turussa toimiva kunnallisvirkamieskerho teetätti konservaattori R. Mattilalla raatihuoneen pienoismallin ja lahjoitti sen Turun kaupungille. Oheisessa Turun historiallisen museon vuosijulkaisun 1958-59 kansikuvan fotomontaašissa näemme, miltä raatihuonerakennus entistettynä näyttäisi. Samassa julkaisussa kirjoitti prof. Esko Järventaus, joka vuonna 1952 oli tehnyt diplomityönsä "Turun raatihuoneesta v. 1735 ja sen arkkitehdistä Samuel Bernistä" mm., että raatihuoneen entistämiseen olisi ryhdyttävä pikaisesti nyt, kun mielenkiinto asiaan on virinnyt ja ennenkuin rakennuksessa tehdään muutostöitä, jotka epäilemättä olisivat vain haitaksi restauroimiselle.

Vuoden 1977 keväällä kaupunginhallitus asetti toimikunnan valmistelemaan raatihuoneen restauroinnin suunnittelua ja tulevaa käyttöä. Toimenpidesuosituksenaan Raatihuonetoimikunta esittää että raatihuone entistettäisiin 1700-luvun asuun ja että raatihuone kunnostettuna tulisi monipuoliseen arvokkaaseen päivittäiseen käyttöön Turun kaupunkia, sen kulttuuri- ja taide-elämää sekä kotiseututyötä hyödyttävänä muistomerkkinä.

VANHA RAATIHUONE

